

IZAZOV PENTEKOSTALACA

Paolo NAZO
(Paolo Naso)

Danas svaki četvrti hrišćanin pripada Pentekostalnim crkvama. „Topla“ vera koja osnovnim pretpostavkama protestantizma dodaje snažan harizmatički zanos i neformalno ophođenje. Pitanje koje papa Racioner neće moći da izbegne.

ŠJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE,

Meksiko, Filipini, Nigerija i Demokratska Republika Kongo šest su država koje danas okupljaju 645 miliona od ukupno oko dve milijarde hrišćana. U njima će 2050. živeti preko milijardu hrišćana, odnosno, malo više od trećine koliko ih ima u svetu. U ovih šest zemalja sledećih decenija biće zabeležen najveći porast broja hrišćanskih zajednica; one će biti „srce“ hrišćanstva. U tom smislu, Sao Paolo postaće važniji od Varšave, Manila od Ženeve, a Lagos od Dablina.

Pomeranje težišta hrišćanstva ka jugu pogodiće i katoličku crkvu: danas katolika u Evropi ima 27%, u Africi 1,11%, u Aziji 10%, u Južnoj Americi 44%, u Severnoj Americi 7%.¹ Tokom narednih dvadeset pet godina broj evropskih hrišćana smanjiće se za 44%, dok će u Africi porasti za 6%; blagi pad biće zabeležen u Severnoj Americi (-1%) i isto toliki porast u Aziji (+1%), a stanje u Latinskoj Americi ostaće isto. U apsolutnim iznosima, u sledećih dvadeset godina, broj hrišćana u svetu porašće za oko 665 miliona: 85 u Severnoj Americi, 147 u Aziji, 160 u Latinskoj Americi i čak 273 miliona u Africi.

Ovo je geografska karta rasprostranjenosti religija koja se nalazi pred novim papom. To je preokrenuta karta u odnosu na milenijumsko stanje rimokatoličke crkve, na poreklo većine njenih kardinala, na obrazovanje njenih sveštenika, na samu kolektivnu svest njenih vernika. Kao što je dobro primetio Filip Dženkins, „uskoro će izraz 'hrišćanin belac' početi da zvuči kao neki čudan, blago iznenađujući oksimoron, kao, na primer, 'budista Šveđanin'. Takve osobe postoje, ali sam pojam ipak podrazumeva trunku ekscentričnosti“².

¹ Izuzev u posebno označenim slučajevima, statistički podaci preuzeti su iz Ph. Jenkins, *La terza chiesa. Il cristianesimo nel XXI secolo*, Roma 2004, Fazi Editore.

² *Ibidem*, str. 5.

Samo po sebi, ovo pomeranje težišta predstavlja važan izazov za novi pontifikat i otvara niz značajnih pitanja. Naime, ako je budućnost rimokatoličke crkve zaista u Africi i Latinskoj Americi, Benedikt XVI moraće da se suoči s novim verskim trendom koji obeležava ove delove sveta: širenjem pentekostalnog pokreta.

Početak pontifikata Jovana Pavla II, osnovni problem katoličke crkve bio je da zaustavi dalje jačanje sekularizacije. Čini se da se 2005. godine problem izmenio i u pravcu traganja za pastirskom strategijom sposobnom da spreči nove zahteve vere koji, već nekoliko decenija, jačaju i učvršćuju pentekostalni pokret.

Dah Duha

Prema najopreznijim procenama, danas u svetu ima 470 miliona hrišćana evangelističkih pentekostalaca i uskoro će njihov broj premašiti pola milijarde vernika. Prema *Svetskoj enciklopediji hrišćanstva*, prag od pola milijarde već je pređen pre 2000. godine. Međutim, ono što najviše iznenađuje jeste njihova stopa rasta. Prema istom pouzdanom izvoru, tokom trideset godina (1970–2000) broj pentekostalaca u Evropi porastao je sa osam na 37,6 miliona; u Severnoj Americi sa 24,2 na 79,6; u Africi sa 17 na 126; u Aziji sa 10,1 na 134,9; u Latinskoj Americi sa 12,6 na 141,43; u Okeaniji sa 0,24 na 4,26 miliona. Ukratko, dok su 1970. pentekostanci predstavljali samo 6,4% ukupnog broja hrišćana, danas ih ima oko 25%, a procenjuje se da će 2025. preći 32%.³ Jednom reči, već danas barem svaki četvrti hrišćanin pripada ovoj posebnoj verskoj zajednici koja je nastala i još se nalazi pod okriljem protestantizma, ali sa snažnim teološkim i duhovnim posebnostima, a uskoro će svaki treći hrišćanin biti kršten vatrom Duha.

O pentekostalizmu se malo piše i govori,⁴ a i tada veoma zbrkano, zato što je reč o jednoj složenoj duhovnoj galaksiji sačinjenoj od mnoštva „nezavisnih“ crkava. I u najvažnijim statističkim studijama pentekostalcima se retko posvećuje posebno poglavlje: uvek su pripojeni protestantizmu ili „nezavisnim“ crkvama. To je pogrešno jer, za razliku od ostalih verskih pokreta ili crkvenih zajednica, pentekostalna šarolikost ima svoje dogmatsko i teološko jedinstvo. Osnovno i najznačajnije referentno delo i dalje je rad baptističkog teologa iz Sjedinjenih Američkih Država, Harvija

³ D.B. Barrett, G. Kurian, T.Johnson, *World Christian Encyclopedia. A Comparative Survey and Religions in Modern World*, Oxford University Press, vol. 1, 20.

⁴ Od malobrojnih radova na italijanskom jeziku, upućujemo na: M.Introvigne (priredio), *La sfida pentecostale*, Torino 1996, Elledici Leumann; Idem, *I pentecostali*, Torino 2004, Elledici Leumann; E. Stretti, *Il movimento pentecostale. Le assemblee di Dio in Italia*, Claudiana 2002, koji istražuje samo jednu specifičnu stranu pentekostizma u Italiji; D.A. Womack, F. Toppi, *Le radici del movimento pentecostale*, Città di Castello 1989, Adi-Media, koji je vlastito

Koksa, koji je prilično davno predvideo da se sadašnji proces sekularizacije u čitavom svetu ne može zaustaviti.⁵ „Danas je gašenju možda bliža sekularizacija, nego duhovnost „, napisao je Koks 1995. naglašavajući kako je „očigledno da se umesto 'Božje smrti', koju su neki teolozi najavljivali pre ne tako mnogo godina, ili opadanja religioznosti koju su predviđali sociolozi, dogodilo nešto sasvim drugačije. (...) Da li ulazimo u novo 'doba Duha', kao što se nadaju neki najzaneseniji posmatrači, možda je istina, a možda i nije. Ali, nema sumnje da se nalazimo u razdoblju obnovljene vitalnosti religije, još jednog, da tako kažemo, 'velikog buđenja', sa svim nadanjima i opasnostima koje verska buđenja uvek donose sa sobom, samo ovog puta u svetskim razmerama“⁶.

Kao što je poznato, pentekostalni pokret nastao je u američkim protestantskim krugovima na samom početku dvadesetog veka, kada izvestan broj vernika iz Kanzasa počinje da „govori na jezicima“.⁷ Bilo je to čudo u vidu glosolalije koja se smatrala blagoslovom i znakom novog, drugog krštenja – krštenja svetog Duha. Ubrzo, pokret se iz Kanzasa proširio na Teksas i Kaliforniju. Upravo u Los Angelesu, prevashodno zahvaljujući afroameričkom pastoru Vilijemu Sejmuru, dobio je svoj teološki identitet. Pentekostalci su bili hrišćani evangelisti koji su isticali lični spas kroz verovanje u Isusa Hirsta; verovali u mogućnost ozdravljenja od bolesti Božjom zaslugom; sa strepnjom iščekivali povratak Boga; bilo im je svojstveno krštenje Duha istaknuto glosolalijom.

Pentekostalizam je od klasične protestantske tradicije preuzeo nekoliko osnovnih postavki: spas do kojeg se dolazi jedino putem milosti, biblijska reč koja je u osnovi Crkve, univerzalno sveštenstvo vernika. Istovremeno je, međutim, naglašavao harizmatSKU dimenziju, kongregacionalističku praksu koja podstiče nastanak samostalnih i nezavisnih crkava, snažan emotivni naboj koji se iskazuje kultom onih koje je Duh ponovo krstio.

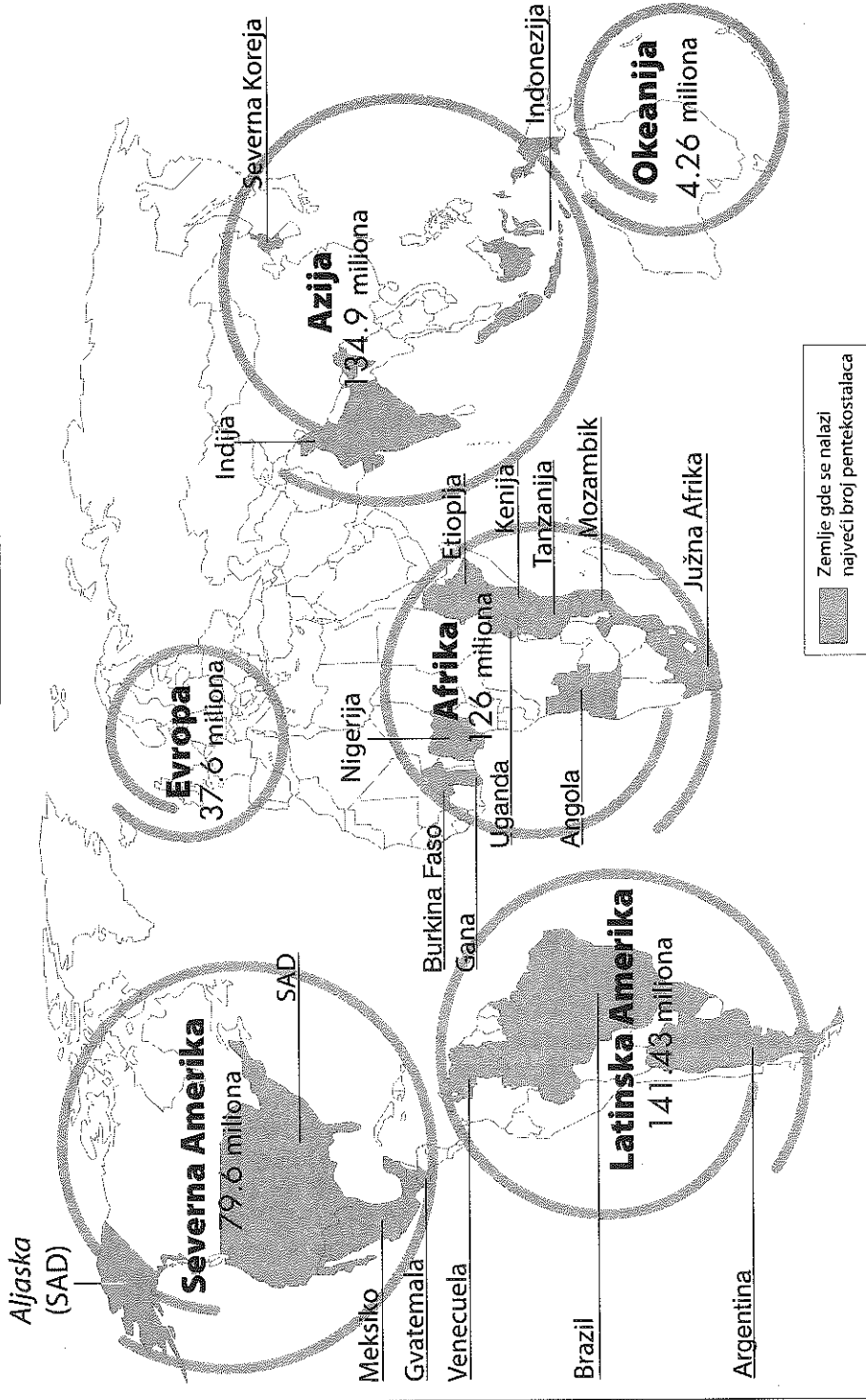
Može se reći da su postupci i liturgijske forme, a ne teologija, prouzrokovali podizanje zida koji razdvaja istorijske crkve od pentekostalnog pokreta: ispoljavanje telesnog u obredu u kojem se učestvovalo pokretanjem i oslobađanjem vlastitog

⁵ H. Cx, *La città secolare*, Firenze 1968, Vallecchi. Ovaj autor distancirao se od ovog neostvarenog predskazanja, priznajući da je posle razdoblja sekularizacije usledila takozvana Božja odmazda. Stoga se pojava pentekostizma uključuje u ovu novu tendenciju koja otvara nove prostore za religioznost. To je osnovna teza sadržana u jednom novijem Koksovom radu, u celini posvećenom pojavi pentekostalizma, *Fire from Heaven. The Rise of Pentecostal Spiritualiz and the Reshaping of Religion in the Twenty-First Century*, Reading (Massachusetts) 1995, Addison-Wesley.

⁶ H. Cox, *Fire from Heaven*, cit., str. XVI.

⁷ Kao što se pripoveda u Delima apostolskim (1:3,4), prvim hrišćanima još pometenim smrću i vaskrsenjem Isusovim „I pokazaše im se razdijeljeni jezici kao ognjeni; i sjede po jedan na svakoga od njih. I napuniše se svi Duha svetoga, i stadoše govoriti drugim jezicima, kao što im Duh davaše te govora“.

GDE DUVA PENTEKOSTALNI VETAR

tela, glosolalija i, svakako, tendenciozno bukvalno tumačenje Biblije, čudili su i sablažnjavali istorijske protestantske crkve, naviknute na uobičajeno strogo i racionalan obred.

Činjenica je, međutim, da se pentekostalni talas i dalje širi i dobija pristalice. Podaci o pristupanju ovoj teološkoj i duhovnoj struji i dalje su među najznačajnijim brojčanim pokazateljima situacije u današnjem hrišćanskom svetu. Katolička crkva nastavlja da unapređuje ekumenske odnose sa istorijskim protestantskim crkvama, kao što su luteranska, prezbitarijanska, baptistička, metodistička i druge. Međutim, sve su one u starom svetu u opadanju, dok u Africi, Aziji i Latinskoj Americi beleže prilično skroman rast. Katolički svet, dakle, doživljava čudan paradoks: njegova ekumenska strategija kao da je okrenuta komponenti svetskog protestantizma koja je sve bliža tome da postane manjinska. S druge strane, kao što ćemo videti, veliki deo pentekostalizma je, čini se, nedovoljno raspoložen da se opredeli za dijalog s rimokatoličkom crkvom. Imajući u vidu takvu situaciju, ekumenski put će u sledećim decenijama biti zaista složen.

Činioci uspeha

Koji su osnovni činioci uspeha ove verske zajednice koja kao da uništava sve ostale u trci ka jačanju i širenju hrišćanstva?

Sociolozi religije odgovaraju kategorijama kao što su „nosivost“ i „prenosivost“. Pentekostalna evangelizacija ne zahteva velike strukture, nisu joj potrebne ni gotske katedrale ni savršene moderne bogomolje, propovedanje može da se odvija u prilagođenim garažama ili napuštenim hangarima na periferijama velikih industrijskih centara. Ukratko, lako ju je „nositi“, vezuje se za sadržaje a ne mesta na kojima se praktikuje, za delo Duha a ne za njegove plodove. Osim toga, postaje sve snažnija zahvaljujući emotivnom zanosu „preobraćenika“ koji i sami postaju evangelizatori, svedoci koji ponavljaju jednostavnu i neposrednu poruku: „Isus te voli i može da promeni tvoj život. Otvori srce Hristu.“ Reč je o „lakom“ i direktno razumljivom dogmatskom aparatu kojem nije potrebno posredovanje sveštenika ili institucija, o jednostavnom pristupanju pojedinca novom viđenju života obasjanog Božjom ljubavlju. Sve se to prenosi kao neka vrsta duhovnog tam-tama u ritmu svedočenja o preobraćenju novih vernika koji ulaze u zajednicu.

Treći činilac koji je doprineo širenju pentekostalnog pokreta jeste njegova „pristupačnost“. Naime, ko uđe u katoličku crkvu i ne zna litanije ili euharističku liturgiju, osetiće se zbunjeno i nelagodno. Isto će se dogoditi i onome ko uđe u prezbitarijanski ili luteranski hram i ne poznaje crkvene pesme ili tekst Biblije. Kada se, pak, uđe u neku pentekostalnu crkvu, u njoj vlada neformalna atmosfera u kojoj se liturgijska strogost povlači pred dahom Duha i pojedinac odmah oseća da je prihvaćen u jednu emotivno složnu zajednicu.

Ka desnici ili ka levici?

Pentekostalni pokret ima snažno mesijansko obeležje, odnosno, ubeđen je u skori povratak Isusa i dolazak njegovog Kraljevstva. Ovakva projekcija učinila je veći deo izvornog pentekostalizma apolitičnim: zaokupljeni stvaranjem raja, bili su, čini se, manje zainteresovani za učvršćivanje u svetu ljudi.

Drugo rasprostranjeno tumačenje, koje je više ponavljano nego potvrđeno u stvarnosti, govori o prilaženju pentekostalaca desničarima, pa čak i o tome da njima upravljaju konzervativne američke grupe.

U prilog ovog stava neprestano se ponavlja slučaj gvatemalskog generala Efrena Riosa Monta (Efrain Rios Montt), potpuno nove figure diktatora prelata, povezanog sa jednom crkvom pentekostalnog kova. Veoma čudnim i paradoksalnim slučajem, brat Efrena Riosa Monta, Mario, katolički je biskup, blizak teologiji oslobođenja. Monsinjur Mont (u ovom slučaju Mont, s jednim t, što je razlika koju verovatno ne možemo pripisati prosto grešci u transkripciji) nasledio je Huana Hirardija (Juan Girardi), prelata koji je često iznosio optužbe protiv vojno-političke aristokratije ove centralnoameričke države zbog kršenja ljudskih prava.

Ali, ekstremni primer Riosa Monta ne može biti dovoljan za dovođenje u vezu latinoameričkog pentekostalizma s najreakcionarnijim političkim snagama ili, kao što se takođe dešava,⁸ s planovima CIA-e da zaustavi progresivne pokrete u ovom regionu. Isto tako, pentekostalni pokret se ne može olako povezati s „crkvenom desnicom“ fundamentalističkog kova koja je stekla veliku političku težinu, na primer, u Sjedinjenim Američkim Državama, za vreme Džordža Buša mlađeg.⁹ Istina je da se neki pentekostalni elementi smeštaju u taj politički i teološki krug, ali je isto tako očigledno da pokret ima široku društvenu rasprostranjenost koja ga, barem kao opštu tendenciju, smešta u niže društvene slojeve kojima je više stalo do promena u društvu.

I zaista, danas, više nego pre nekoliko decenija, čini se da pentekostalni pokret prihvata „ovozemaljski“ izazov borbe za pravdu. Neko ga je nazvao „Crkvom siro-

⁸ Uopšteno citirajući „dokumet iz Santa Fea“, jedan od manifesta reganizma, Andre Korten, na primer, u *Le Monde diplomatique*, tvrdi da „u cilju stvaranja protivteže na polju uticaja teologije oslobođenja, strategija ponuđena ovim izveštajima sastojala se, pre svega, u pružanju podrške evangelističkim crkvama koje su počele da se množe. Ima, dakle, nečeg konkretnog u raširenom mišljenju da su pentekostalne crkve „duhovna ruka“ američkog imperijalizma.“ U zaključku stoji bespogovorano: „Narativna mašinerija“ pentekostalizma obraća se pojedincima i ne pokreće društvene klase“, «Il boom dei pentecostali nel Sud del mondo», *Le monde diplomatique*, januar 2001.

⁹ Up. P. Naso, „I crociati dell'apocalisse. Teopolitica dei fondamentalisti evangelici americani“, *Limes*, «L'Arabia americana», br. 4/2002, str. 103.

mašnih¹⁰,¹⁰ upravo na osnovu njegove društvene ukorenjenosti. Takav je, na primer, slučaj venecuelanskih pentekostalnih crkava, koje broje gotovo milion vernika, izniklih upravo zahvaljujući socijalnom radu u najsiromašnijim *bariosima*, među zavisnicima od droge i beskućnicima. Organizaciona jednostavnost pentekostalnog pokreta (ono što smo oderedili kao laku nosivost, prenosivost i pristupačnost) olakšava geometrijsko umnožavanje ćelija koje ga sačinjavaju. Onima koji mu pristupe ne nudi se struktura ili složena dogmatska teologija: samo neposredan, lični susret s Bogom u ličnosti Isusa.

Isto se može reći o naglom procvatu pentekostalizma u Brazilu. Danas pentekostanci čine 15,6% stanovnika ovog južnoameričkog diva; procenjuje se da će 2045. činiti više od polovine, dok se broj vernika katoličke crkve, po svemu sudeći, smanjuje. U ovoj velikoj zemlji, katolička crkva preživljava krizu koja se prevashodno ispoljava u padu broja predodređenih za sveštenički poziv. Prema nekim istraživanjima, broj sveštenika je već danas sedam puta manji od broja evangelističkih pastira. Ovu krizu neki tumače upravo kao posledicu represije teologije oslobođenja kojoj je Jovan Pavle II dao veliki doprinos.

S druge strane, tako snažna duhovna potreba kakva se oseća u Brazilu, može proizvesti dvosmislene odgovore: može se raspravljati (ili razmišljati), na primer, o velikom rastu koji beleži Igreja universal de Deus (Univerzalna Božja crkva). Osnovao ju je bivši oficir koji se proglasio za biskupa, Edir Bezera Masedo, i ona danas broji čak tri miliona vernika. Ta crkva postaje sve popularnija zahvaljujući pozamašnim finansijskim sredstvima koja ima na raspolaganju (vernici odvajaju deseti deo prihoda za delatnosti zajednice) i impozantnim televizijskim sredstvima. Sukob s katoličkom crkvom je frontalan, a zabeleženi su slučajevi istinskog nedostatka tolerancije u odnosima između dve zajednice.

Apolitična, konzervativna ili progresivna? Kakva je prava duša pentekostalizma? Na ovo pitanje ne postoji odlučan odgovor. Kao u bilo kojoj verskoj zajednici, i među evengelističkim pentekostalcima se mogu uočiti veoma različiti politički sta-

¹⁰ Klodovis Bog, monah iz reda bogorodičnih slugu, objašnjava: „Širenje [pentekostalaca] rezultat je trostrukog napuštanja. Pre svega, onog društvenog: nove crkve predstavljaju religiju siromašnih, one su [...] „centar za reanimaciju bednika“. [...] Drugo, širenje pentekostalnog pokreta plod je egzistencijalnog napuštanja, krize smisla života u modernom društvu, udaljenom od crkve i depersonalizujućem. Na kraju, postoji pastoralno napuštanje koje je, kad je u pitanju katolička crkva, svakako posledica brojčanih činilaca (veliki demografski rast, nedostatak kadrova i struktura), ali i onih kvalitativnih: gde je naša pastoralna kreativnost? Ono što umemo da predložimo gotovo uvek je samo klasični parohijski model. Naše strukture su suviše teške i centralizovane da bi se mogle prilagoditi novim stvarnostima a, isto tako, i suviše su racionalizovane. Ono što nam nedostaje je mistika, moć apela, sazivanja. Naše crkve dobro funkcionišu, ali smo suviše zaokupljeni doktrinarnim, moralnim i administrativnim problemima i nedostaje plamen Duha“, Nev, maj 1999. Celokupan intervju na sajtu: <http://www.we-are-church.org/it/mondo/BoffMCl.htm>.

vovi. Ipak, neki su sigurni, a čini se da je u pitanju čvrsta teza, da će u budućnosti u pentekostalnom pokretu prevagnuti snažan socijalni podsticaj. To tvrdi Harvi Koks, a potvrđuje i sociolog Emilio Vilems: ukratko, pentekostalni kongregacionizam odražava i potvrđuje „model organizacije koji je olakšao postojanje ravnopravnih odnosa“. Težeći ideji egalitarizma, siromašni u Čileu i Brazilu, smatra Vilems, biraju pentekostalizam kao „simbolični izraz suprotstavljanja tradicionalnom društvenom poretku“. Na ovoj liniji, siromašni „biraju vid egalitarizma u kojem pojedinac, a posebno svetovno lice, potpuno nadzire delatnosti crkve“¹¹.

Ekumenski izazov

Nema sumnje da je tokom pontifikata Jovana Pavla II ogromna pažnja posvećena međureligijskom i ekumenskom dijalogu. Veliki poziv na molitvu u Asiziju 1986. i 2002; posete luternanskoj crkvi (1983) i Sinagogi u Rimu (1986), kao i velikoj Omajada džamiji u Damasku (2001); poziv na jedinstvo muslimanima poslednjeg petka Ramadana (2001); čuveni „mea culpa“ zbog hrišćanskog antijudaizma i nasilja počinjenog protiv drugih hrišćana (2000) ostaće velike „ikone“ njegove misije vođenja dijaloga i susreta s drugim verskim zajednicama. Međutim, pentekostalni svet, izuzev ponekog usamljenog slučaja, ne izgleda raspoložen da se približi nekom ekumenskom putu. Apsolutna većina pentekostalnih crkava nije pristupila Ekumenskom savezu crkava, telu koje okuplja većinu protestantskih i pravoslavnih crkava iz čitavog sveta s kojima rimokatolička crkva (mada mu nije pristupila) održava neprekidne odnose. Nije uključen ni u ekumenska tela kontinenata ili država u kojima postoji. Ovaj unapred zauzet kritički stav u odnosu na ekumenizam ipak nije sprečio neke pentekostalne crkve da započnu „razgovore“ s katoličkom crkvom. Ti razgovori, pokrenuti 1972, i dalje su u toku i dopuštaju dvema stranama da preciziraju svoje doktrinarne sadržaje. Oni, međutim, tek neznatno dopiru do baza pentekostalnih zajednica koje često imaju otežane odnose s lokalnim katoličkim crkvama. S druge strane, u katoličkim krugovima je iznikla jedna „pentekostalna struja“ koja pomalo izaziva zabrinutost u crkvenim hijerarhijama, ali i nudi „unutrašnju“ alternativu onima koji veruju u harizmatsko i duhovno hrišćanstvo.

Ukratko, odnosi između Rima i „dece Duha“ su teški i pretpostavlja se da, za razliku od Evrope u kojoj se, prema mnogim predviđanjima, mogu normalizovati, u sredinama u kojima je „tržište religija“ otvorenije i mobilnije, oni postaju sve nape-tiji. Ukoliko Benedikt XVI bude nastavio Vojtilin put „globalne“ crkve zaokupljene

96 | ¹¹ E. Willems, *Followers of the New Faith: Culture Change and the Rise of Protestantism in Brazil and Chile*, Nashville (Tennessee) 1967, Vanderbilt University Press, str. 156.

južnom hemisferom i njenom dinamikom, nesumnjivo će se sresti s pentekostalnim pokretom u njegovoj punoj snazi i odlučnosti.

Zbog toga smatramo da papina agenda svakako neće zaobići ovu složenu stvarnost između ostalog i zato što bi, podeljeni važnim doktrinarnim pitanjima, katolici i pentekostanci mogli da se slože na planu etike: od suprotstavljanja abortusu do odbrane porodice i čvrstog ukorenjivanja u siromašne i nerazvijene sredine južne hemisfere. Otuda se treba upitati koji će rezoni prevagnuti: dijalog, ma koliko oštar i težak, ili trajna sukobljenost u evangelističkom naporu ostvarenom u geografskim oblastima još plodonosnim u duhovnom smislu. Budući da je reč o „novom frontu“ za svetsko katoličanstvo, a utoliko pre što je nedovoljno istražen, teško je dati odgovor: s druge strane, teško je predvideti i u kom pravcu će duvati pentekostalni duh. A izvesno je da će duvati.

(prevela Mila Samardžić)